

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۲/۰۸

سنجش مولفه‌های آسایش بصری در منظر شهری (با تاکید بر محله حسینیه اعظم زنجان)

دکتر اسماعیل دویران

استادیار گروه طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان

داود خدایی

کارشناس شهرسازی گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان

سعید غلامی، مهرداد دانش دوست

دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان

چکیده

تأثیر متقابل و دوسویه‌ای را بر منظر شهری گذاشته و کاهش این مولفه‌ها منجر به آشفتگی، ناهمگونی و اغتشاشات بصری محیط می‌شود.

کلمات کلیدی: فضای شهری، منظر شهری، کیفیت، آسایش بصری، شهر زنجان (محله حسینیه).

امروزه آسایش بصری از مولفه‌های مهم و اساسی محیط‌های انسان ساخت بویژه در فضاهای شهری به شمار می‌رود و همانطور که محیط داخلی زندگی انسان (خانه) بایستی از زیبایی برخوردار باشد محیط بیرونی (شهر) نیز باید زیبا و دارای کیفیت بصری مناسب باشد بنابراین اهمیت بررسی موضوع آسایش بصری و نقش کیفیت‌های محیطی در ارتقاء و بهبود منظر شهری آشکار می‌گردد. این پژوهش به ابعاد مختلف مولفه‌های آسایش بصری و تأثیر آن بر منظر شهری و با تاکید بر عناصری چون روشنایی، رنگ، کیفیت محیطی، بدنه، کیفیت بنا، دسترسی و... پرداخته است. روش تحقیق در این پژوهش از نوع تحلیلی- تبیینی می‌باشد. گردآوری اطلاعات پژوهش بصورت کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. در شیوه میدانی با استفاده از روش برداشت و تکمیل پرسش نامه اطلاعات مورد نیاز گردآوری شد. حجم نمونه جامعه مورد مطالعه (محله حسینیه زنجان)، با استفاده از فرمول کوچران ۱۲۰ نمونه بدست آمده است که نتایج آن در نرم افزار SPSS پیاده شد. در نهایت با استفاده از آماره خی دو تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها صورت گرفت. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که ارتقاء سطح مولفه‌های آسایش بصری

۱- مقدمه و طرح مساله

آسایش بصری از عواملی است که در ایجاد منظر شهری مناسب باید به آن توجه کنیم. از مولفه‌های آسایش بصری می‌توان به رنگ، روشنایی، کیفیت محیطی و... اشاره کرد که کاربرد نامطلوب رنگها و کمبود روشنایی در شهرها موجب آلودگی نمایی، رنگ، نور و... در محیط‌های شهری شده که القاکننده بی‌نظمی، فشار روانی، بی‌تناسبی، زشتی و سیطره مادیت و کمیت بر زندگی انسان شده است. (صالحی، ۱۳۸۷: ۴) علت اینکه سیمای ما عاری از کیفیت و القاکننده آرامش و بهره‌برداری از فضا نیست عدم توجه برنامه‌ریزان و مدیران شهری بوده که هنوز برنامه جامعی برای آن تهیه نکرده‌اند و همچنین با گسترش بی‌ضابطه بسیاری از شهرها و افزایش جمعیت رفته‌رفته به این مهم کمتر توجه شده و همین امر موجب آشفتگی بصری و نابسامانی شهرها گردیده است این

داده‌ها و آزمون فرضیات پرداخته شد حجم نمونه در این تحقیق با استفاده از روش نمونه‌گیری کوچران ۱۲۰ عدد پرسش‌نامه که به صورت تصادفی در محل توزیع شد. در جهت سنجش پایایی پرسش‌نامه از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ استفاده شد. با توجه به اینکه مقدار آلفای بالاتر از ۰.۷ مناسب و مطلوب بوده و هماهنگی درونی پرسش‌نامه را نشان می‌دهد. لذا آلفای بدست آمده برای پرسش‌نامه تکمیل شده ۰.۷۳ بدست آمد که برای تحقیق حاضر ضریب نسبتاً مناسب و مطلوبی می‌باشد.

۱-۳- پیشینه تحقیق

در مورد آسایش بصری و منظر شهری تحقیقات گسترده‌ای صورت پذیرفته است. از جمله این تحقیقات می‌توان به پژوهش گوردن کالن (۱۳۷۸) در کتاب گزیده منظر شهری که به فارسی نیز ترجمه شده است اشاره کرد که منظر شهری را هنر یکپاچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمانها، خیابانها و مکان‌هایی است که محیط شهری را می‌سازد می‌داند. (کالن، ۱۳۸۷) اسماعیل صالحی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای تحت عنوان (مولفه‌های آسایش بصری و نقش آن در مناسب سازی محیط) معتقد است به چگونگی رابطه بصری میان انسان و محیط که از شرایطی است که در کنار سایر عوامل در ارزیابی کیفیت محیط حائز اهمیت است پرداخته است. (صالحی، ۱۳۸۷) سیمون بل (۱۳۸۵) در کتاب عناصر طراحی بصری معماری به درک ساختار بصری جهان پیرامون و به مثابه اساس طراحی منظرهایی دلفریب می‌پردازد و غایت هدف بصری در طراحی شهری را ایجاد تعادل میان عناصر، وحدت و تنوع، با توجه به روح و مکان است بیان می‌کند. (بل، ۱۳۸۵) هدا علوی طبری (۱۳۸۷) در کتاب نورپردازی در معماری منظر به روش‌های صحیح نورپردازی جهت افزایش امنیت و ایمنی در محیط‌های شهری می‌پردازد. (علوی طبری، ۱۳۸۷) مسعود متولی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی با استخراج شاخص‌ها و عناصر کیفیت زیبایی منظر

در حالی است که محله حسینه زنجان نیز با قرار گرفتن در مجاورت کمربند جنوبی شهر زنجان و با توجه به ویژگی‌های جمعیت ساکن در آن، نوع فرهنگ، سطح زندگی‌شان و همچنین در برداشتن مسجد جامع حسینه زنجان و فراموش شدگی اصول بازسازی و عدم دخالت‌های ناندیشیده در بافت و از سوی دیگر عدم توجه کافی مسوولین شهری در دهه‌های گذشته به وضعیت کالبدی و ساماندهی آن باعث تقلیل کیفیت‌های محیطی (رنگ، نورپردازی، بدنه‌ها، روشنایی، کیفیت‌های محیطی) گردیده است که ضرورت ساماندهی کالبدی محله با توجه به کیفیت‌های محیطی و ارتقاء هویت بومی - مذهبی، از طریق مولفه‌های آسایش بصری و ارزیابی آن، چالش اصلی پژوهش موجود می‌باشد.

۱-۱- سوالات و فرضیه‌های پژوهش

بر این اساس با توجه به مقدمه و طرح مساله گفته شده سوالات و فرضیات این پژوهش به شرح زیر است:

۱- ارتباط کارکردی مولفه‌های آسایش بصری با یکدیگر چگونه است؟

۲- ارتباط بین مولفه‌های آسایش بصری با منظر شهری (محله حسینه) چگونه است؟

با توجه به سوالات ذکر شده فرضیات زیر تدوین می‌شود.

۱- ارتباط کارکردی مولفه‌های آسایش بصری با یکدیگر دوسویه و متقابل است.

۲- مولفه‌های آسایش بصری تاثیرات متفاوتی را روی منظر شهری (محله حسینه) پدیدار می‌سازند.

۱-۲- روش شناسی تحقیق

روش تحقیق در پژوهش از نوع توصیفی - تبیینی بوده که با استفاده از روش‌های گردآوری اطلاعات بصورت مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای دیدگاهها، نظریات و تعاریف مربوط به موضوع پژوهش بررسی شد و همچنین با استفاده از روش میدانی (پرسش‌نامه، مشاهده، مصاحبه و برداشت میدانی) داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری شده و در نرم‌افزار SPSS پیاده شد سپس با توجه به آزمون آماری خی دو به تجزیه و تحلیل

شهری در دیدهای متوالی داراباد تهران به ارائه الگوهای برای ارتقا کیفیت منظر شهر پرداخته است. (متولی، ۱۳۸۹: ۱۲۳-۱۳۹) محمد آتشین بار (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان تداوم هویت در منظر شهری به بررسی عوامل ایجاد کنند هویت رد منظر شهری پرداخته و نقشه زیبایی محیط‌درا ارتقا سطح کیفیت محیطی و تاثیرگذاری آن بر هویت شهری پرداخته است. (آتشین بار، ۱۳۸۸، ۴۵-۶۶) در قالب کیفیت محیطی و منظر شهری تحقیقات متفاوت دیگری توسط دانشمندان مختلف صورت گرفته است که نشان از اهمیت این موضوع در شهرها دارد.

۱-۴- مبانی نظری پژوهش

۱-۴-۱- مفهوم فلسفی فضا

فضا دارای معانی و مفاهیم مختلفی است، در فرهنگ انگلیسی آکسفورد دست کم ۱۹ معنی برای این واژه وجود دارد، که از جمله می‌توان به اینها اشاره کرد: گستره‌ای پیوسته که در آن اشیاء وجود دارد و حرکت می‌کنند، مقداری از یک منطقه که

چیز خاصی آن را اشغال می‌کند یا برای هدف خاصی اشغال شده است و فاصله میان نقاط و اشیاء. این معانی نشانگر برخی از موارد درک مشترک از این واژه در زندگی روزمره، می‌باشد. همچنین تصویرگر پیچیدگی این مفهوم و اشاره‌گر به مباحث عمیق و ریشه‌دار درباره فضا است (اکسفورد، ۱۹۹۴). مباحث فلسفی درباره فضا در سه قرن گذشته تحت سیطره دوگانگی میان انتخاب نظریه‌های مطلق در برابر نظریه‌های رابطه‌ای بوده است دکتر علی مدنی‌پور در کتاب طراحی شهری فضا را پدیده‌ای فیزیکی، زائیده فکر یا محصولی از فرآیندهای اجتماعی دیدن تعریف می‌کند با این حال آلبرت انشتین برداشت دیگری را مطرح می‌کند: فضا به عنوان کیفیت جایگاهی جهان اشیاء مادی، در برابر فضا به عنوان دربرگیرنده تمام اشیاء مادی (به نقل از علی مدنی پور، ۱۳۸۰). جدول یک مفاهیم مختلف فضا را از دیدگاه دانشمندان مختلف نشان می‌دهد.

جدول (۱): مفهوم فضای شهری از دیدگاه دانشمندان

مفهوم فضای شهری	سال	تفکر و اندیشه
فضایی که ارتباطات ویژه حرکتی و بصری داشته و نظم و آراسته و استوار بر قواعد معین و روشن	۱۳۷۱	زوکر
فضای دارای ارزش را فضای شهری می‌داند	۱۳۷۱	توسلی و بنیادی
فعالیت‌های عمومی در آن به وقوع می‌پیوندد مثل: خیابان، میدان و..	۱۳۷۷	بحرینی
فضاهای خالی که محدود شده اند.	به نقل از مدنی پور ۱۳۸۰	برونوزوی
فرآیند اجتماعی-مکانی که تمام ساختمانها، اشیاء و فضای محیطی و...	۱۳۸۴	مدنی پور
ایجاد آرامش، سرگرمی، محل گردش	۱۳۸۴	پاکزاد
محل برقراری تعاملات اجتماعی که باز و عمومی است	۱۳۸۴	پاکزاد
فضای شهری فضای اجتماعی و ساخته شده و تداعی کننده ی نهادهای اجتماعی	به نقل از مدنی پور، ۱۳۸۴	کولکوهن
مکان اصلی وقایع و حوادث	۱۳۸۶	حبیبی و مقصودی
فضایی که بر اساس قواعد زیبایی شناختی شکل گرفته باشد.	به نقل از نژاد ستاری ۱۳۸۸	توسلی و بنیادی
محلی که داستان جمعی در آن رخ می‌دهد یا وضوح ویژگی هندسی و کیفیت زیبایی شناختی	به نقل از طغیانی ۱۳۸۸	لینچ، کار، کریر
موجب گسترش حس اعتماد و اطمینان است که بر امنیت می‌افزاید	۱۹۶۱	جیکوبز
فضای شهری موجب آرامش، نظم، همبازی و تعاون و تقویت عواطف و زیبایی برای رشد نیروها و چهره انسانی	۱۹۶۱	مامفورد
بخشیدن به فرهنگ و تمدن		
موجب تسهیل روابط اجتماعی و پالایش ساخت اجتماعی	۱۹۶۹	شوای
تلطیف عواطف مشترک جمعی - واجد کیفیت انسانی و عواطفی است	۱۹۷۵	بیکن
تسهیل فرآیند اجتماعی در افراد و عرصه هنجارها و موازین اجتماعی	۱۹۷۷	راپوپورت

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۰

منظر شهر به عنوان مجموعه‌ای از عناصر طبیعی و مصنوع اعم از کالبد و فضاهای شهر، انسان‌ها، رفتارها، فعالیت‌های آنها و... به عنوان نخستین جلوه از شهر، آینه تمام‌نمای ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی شهر قلمداد می‌کنند (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۰۱). کالن در کتاب گزیده منظر شهری منظر را ایجاد خیابان‌های مستقیم با ساختمانهایی در فرم و نوع هماهنگی آنها می‌داند. سایمون بل به نقل از نقی زاده منظر را بخشی از محیط دانسته که می‌تواند در یک زمان خاص به آن توجه کرد و با بسترش در محیط ارتباط داد. ادموند بیکن نیز در کتاب طراحی شهری در سال ۱۹۷۵ منظر را به عنوان نماد شاخص و نماد درجه و کیفیت تمدن و روحیات جمعی هر ملت و حاصل تصورات مردم آن شهر و حاصل عمل ارادی می‌داند. در کل می‌توان منظر شهری را به عنوان مقوله‌ای مطرح در کیفیت و مطلوبیت شهرها دانست که واقعیتی عینی بوده و حاصل مشاهده و درک مظاهر گوناگون و ملموس شهر اعم از بناها، فضاها، فعالیت‌ها، صداها، بوم‌ها و هنگام مواجهه شهروند با پدیده شهر (در مقیاس‌های مختلف، اعم از دیدن شهر از دور دست یا هنگام قرار گرفتن در شهر و یا حتی هنگام استقرار در بناها) است در درک پدیده منظر شهری تمام حواس انسان فعال هستند. منظر شهری صرفاً دربردارنده نمای ساختمانها و عناصر قابل رویت نیست، بلکه صداها، بوم‌ها، انواع عناصر طبیعی و مصنوع، خواه ثابت و خواه متحرک را دربر گرفته و در کل شامل تمام آن چیزهایی است که توسط حواس انسان، هنگام حضور در شهر قابل درک است و تمام این عوامل با هم در کیفیت منظر شهری موثر هستند به عنوان مثال وجود ساختمانهایی با نماهای با کیفیت در حالی که در فضاهای شهر با انواع آشفته‌گی‌های رفتاری و فعالیتی مواجه هستیم، نمی‌تواند موجب منظر شهری مطلوبی برای شهر باشد. منظر شهر در مقیاس‌ها و سطوح مختلف قابل رویت و درک است، در هر کدام از این سطوح عناصر متفاوت و خاصی در تشکیل منظر شهری موثر هستند. اکثر شهرهای ایران به علت استفاده از مصالح محلی در ساخت

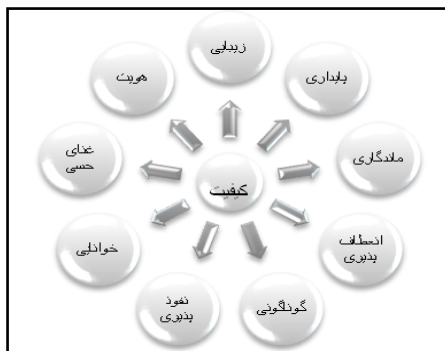
بناها از رنگی ثابت و مشخص، بیانگر ویژگی‌های طبیعی آن سرزمین و در هماهنگی با آن برخوردار بوده‌اند مثل رنگ سرخ ایبانه که نمونه‌ای از بستر طبیعی یک مجتمع زیستی در منظر کلان آن است. اما منظر شهر هنگامی که ناظر در درون بافت شهر قرار می‌گیرد نیز مطرح است. در این حالت ویژگی بصری و عناصر متفاوت منظر شهر اعم از کالبد، انسان‌ها و فعالیتها از فاصله نزدیکتر و در مقیاس بخشی از شهر قابل مشاهده ادراک هستند معابر، عناصر تشکیل دهنده آن از جمله نمای ساختمانها، ارتفاع بدنه‌ها، فعالیتهای جاری در آن، وسایل نقلیه، رفتارها و تراکم جمعیتی انسان‌های در حال عبور یا انجام فعالیت، درختان، انواع فضاهای شاخص شهری، تقاطع‌ها، محورهای دید به سمت عناصر شاخص طبیعی و مصنوع و... اجزاء اصلی منظر شهر در مقیاس میانی هستند منظر شهر در مقیاس خردتر نیز می‌تواند مطرح باشد در قالب عناصری نظیر اجزاء تشکیل دهنده نمای ساختمان، جنس، رنگ و بافت مصالح، سایه روشن‌های بدنه‌ها، پنجره‌ها، اجزای تشکیل دهنده کف در پیاده‌روها، باغچه‌ها، مبلمان و تجهیزات شهری نظیر تیرهای چراغ برق، کیوسک‌های تلفن، سطل‌های زباله، نیمکت‌ها و... در معماری دوره تاریخی ایران جزئیات فضاها و نماها از جایگاهی خاص برخوردار بوده و در کمال دقت، طراحی و اجرا می‌شده است به عنوان مثال اهمیت به کنج‌ها و گوشه‌ها و طراحی متفاوت آنها با سایر بخش‌های نما که نقشی مهم در ارتقاء کیفیت منظر فضاهای عمومی شهر دارد. اما منظر شهری در مقیاس‌های گوناگون خود، آن گونه که بیان شد، به عنوان نتیجه‌ای از تاثیر متقابل عوامل شکل دهنده شهر و جامعه شهری در زمینه‌های گوناگون فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و طبیعی، به عنوان جلوه‌ای از شهر که همواره در برابر شهروندان قرار دارد در روحیات و رفتارهای آنان در محیط شهری و کیفیت زندگی آنان تاثیر قابل ملاحظه‌ای بر جای می‌گذارد.^۱

۱-۴-۳- مفهوم کیفیت

ساختار و خصوصیات محیط کالبدی ندارد. (امکان‌گرایی محیطی)^۸

ج- تلقی کیفیت طراحی شهری به مثابه "پدیدار" یا "رویدادی که در جریان داد و ستدی میان خصوصیات کالبدی و محسوس محیط از یک سو و الگوها و رمزهای فرهنگی و توانایی‌های ذهنی فرد ناظر از سوی دیگر، شکل می‌گیرد. (همان، ۱۳۸۰)

نمودار (۱): شاخص‌های موثر در کیفیت محیط شهری

منبع: نگارندگان - ۱۳۹۰

اپیلارد و لنگ بر اساس مدل کاری خود که به مدل اپیلارد و لنگ معروف است با تقسیم ابعاد طراحی کیفیت محیطی به حالات ادراک انسانی و نیاز انسانی به شرح ادراک محیطی، ادراک استنباطی و ادراک عاطفی پرداخته و با توجه به نیازهای فیزیولوژیک، حس تعلق، نیازهای حسی و... ابعاد مختلف مداخله در محیطی را پیشنهاد می‌نمایند. این مدل با توجه به نوع ادراک انسانی و همچنین ابعاد نیازهای انسانی منطبق با ادراک انسانی شیوه و کیفیت طراحی متناظر با آن را پیشنهاد می‌نمایند. جدول ۲ مدل اپیلارد و لنگ را بطور خلاصه تشریح می‌کند.

معنای لغوی واژه کیفیت در فرهنگ زبان فارسی عمید، "چگونگی، چونی، صفت و حالت چیزی" عنوان گردیده است. (عمید، ۱۳۶۳: ۱۰۲۷) واژه فارسی کیفیت به لحاظ ریشه‌شناسی واژه^۲ از واژه عربی کیفیه، که اسم مشتق شده است. از نظر لغوی واژه کیفیت^۳ در زبان انگلیسی به ماهیت نوع، یا خصوصیت یک شیء اشاره می‌کند. این واژه از لغت‌های لاتین کوآلیتاس^۴ و کوآلیتاتیس^۵ به معنی از یک نوع و از واژه فرانسوی کالیته^۶ مشتق شده است. می‌توان کیفیت یک شیء را به این گونه تعریف نمود: مجموعه‌ای از خصوصیات یا صفات مشخص که باعث متمایز کردن یک شیء از اشیاء دیگر شده، ما را قادر می‌سازد که در مورد برتری، مشابهت و یا فروتری چیزی در مقایسه با چیزی دیگر قضاوت و حکم نماییم، و از نظر زیباشناختی در مورد زیبا یا زشت بودن، خوب یا بد بودن، و از نظر عملکردی در مورد بهتر یا بدتر بودن و کارآمد یا ناکارآمد بودن آن قضاوت و حکم نماییم. رابطه متقابل و تأثیر کیفیت طراحی شهری بر کیفیت زندگی ساکنین شهرها توسط کوین لنینج مورد تأکید واقع شده است. وی می‌گوید: اگر بناست طراحی شهری مفید واقع گردد باید قادر باشد تا از راه اعتلاء کیفیت محیط کالبدی به اعتلاء کیفیت زندگی انسان یاری نماید. (گلکار، ۱۳۷۸: ۴۳) حال، پس از طرح مقدمات فوق، می‌توان نظریات سه‌گانه موجود در زمینه حالت وجودی کیفیت طراحی شهری را به شرح زیر معرفی نمود:

الف- تلقی کیفیت طراحی شهری به مثابه کیفیت و صفتی که ذات محیط کالبدی بوده و به شکل مستقل از ناظر وجود دارد (جبریت محیطی)^۷

ب- تلقی کیفیت طراحی شهری به مثابه مقوله‌ای کاملاً ذهنی و سلیقه‌ای که توسط ناظر ساخته شده و هیچ‌گونه ربطی با

2. etymology

3. (quality)

4. qualitas

5. qualitatis

6. qualite

7. environmental determinism

8. environmental possibilism

جدول (۲): مؤلفه‌های کیفیت طراحی شهری براساس مدل "اپلپارد" و مدل "لنگ" "

مدل اپلپارد (حالات ادراک انسانی)	مدل لنگ (نیازهای انسانی)	کیفیت‌های طراحی مداخله کننده
ادراک عملیاتی	فیزیولوژیک	مسکن، تسهیلات و تجهیزات کافی آسایش (دما، آفتاب، باران، تنظیم اقلیم خرد، ...) استحکام و تعادل مبتنی بر بوم شناسی
	ایمنی و امنیت (مصون ماندن از خطر، آلودگی، محرمیت و اشراف)	ایمنی معابر نظارت و مراقبت (امنیت) محرمیت (عرضه‌های خصوصی) نفوذپذیری و انعطاف پذیری
ادراک استنباطی	وابستگی (حس تعلق به جمع و گروه)	تسهیلات اجتماعی (مراودات محله‌ای) حس مکان، هویت خوانایی، تناسب بصری
	عزت و اعتماد به نفس (شناسایی شدن)	مالکیت فردیت، تعلق به مکان و گروه داشتن
	تحقق خویشتن (خلاقیت)	فرصت‌هایی برپا شخصی سازی فضا و مشارکت در طراحی تنوع
ادراک واکنشی-عاطفی	شناختی-زیباشناختی (تحریک عقلی و حسی)	امکان فعالیت‌های فرهنگی - تفریحی منظر شهری و منظر طبیعی خوب غنی

ماخذ: گلکار، ۱۳۸۰

۱-۴-۵-آسایش بصری

آسایش بصری را می توان برای مکان‌هایی توصیف نمود که این مکانها به علت کمیت و کیفیت مطلوب اطلاعات و شرایطی که ارائه می دهند به نحو سالمتر، ایمن تر و مطلوبتری مورد استفاده واقع شده و نظارت‌های رسمی و یا اجتماعی بالاتری را نیز از این حیث همراه دارند. (صالحی، ۱۳۸۶: ۶) آسایش بصری از مولفه‌های مهم و اساسی محیط‌های انسان ساخت امن محسوب مس شود چرا که برای سکونت و زندگی، شهر خانه‌ای است، بزرگ، همانگونه که خانه بایستی از صفات و مزایایی برخوردار باشد تا سکونت و زندگی را مطلوب و آسایش بخش سازد شهر نیز باید دارای کیفیات و ویژگی‌هایی برای تامین آسایش، راحتی و امنیت باشد همچنین شهر مانند خانه باید محیطی گرم و صمیمی و دلپذیر باشد تا امکان زندگی مطلوب را فراهم سازد (لینچ، ۱۳۷۲: ۱۷)

۱-۴-۵-۱-آلودگی نمادی (اطلاعات و علائم محیطی)

آلودگی نمادی عبارتست از هرگونه خللی که در هر یک از دو عنصر مفهوم و ادراک آن مفهوم پیش آید. به عنوان مثال، وجود اطلاعات مبهم، غیرقابل درک و یا نامربوط با مکان و ... نوعی آلودگی نمادی محسوب می‌شود. همچنین وجود شمار زیادی اطلاعات در یکجا ممکن است به معنی از بین رفتن آن اطلاعات تفسیر شود. (لینچ، ۱۳۷۲: ۲۴ و ۲۳) از جمله شاخص‌های نشان دهنده کمیت و کیفیت اطلاعات محیطی شامل موارد زیر است:

- وجود نقشه صحیح موقعیت مکان

- تابلوهای راهنما و مسیریابی

- آشکاربودن علائم و استفاده از کلمات، نمادهای بین‌المللی و نقشه‌ها،

۱-۴-۵-۲-آلودگی دیداری (اغتشاش بصری نماها، حجم و

عناصر)

شهر نه تنها عاملی است که مورد مشاهده میلیون‌ها مردم از هر طبقه که باشند قرار می‌گیرد، احیاناً تماشای آن موجب تفریح خاطر می‌شود حال در نظر بگیرید این شهر مملو از آلودگی دیداری باشد در نتیجه روی روان آدمی تأثیر منفی گذاشته و همینطور موجب می‌شود تماشای شهر که لاینچ آن را موجب تفریح خاطر شمرده دلچسب نباشد البته باید به این نکته هم توجه داشت که آشفته‌گی محیط موجب شگفتی شده و دلپذیر است، اما باید به اندازه‌ای باشد که وضوح کلی محیط را از میان نبرد. (لینچ، ۱۳۷۲: ۱۱).

بعضی از شاخص‌های آلودگی دیداری:

- وجود ساختمان‌هایی با ظاهر و نمای کثیف و مخدوش

- میزان هماهنگی و یکپارچگی احجام ساختمانی

- نابسامانی تابلوها و همینطور وجود تابلوهای کثیف و شکسته

۱-۴-۵-۳- آلودگی رنگ در محیط‌های اطراف انسان

محیط اطراف بشر توسط رنگ‌ها احاطه شده است بطور کلی

در دنیای اطراف از دو عنصر مهم تجسمی تشکیل شده است

این دو عنصر عبارتند از: فرم و رنگ که هر کدام لازم و

ملزوم یکدیگرند. (بهادری، ۱۳۸۰: ۴۲) منظور از آلودگی رنگ

تمام شرایط نامطلوبی است که ناشی از ادراک و احساس

انسان از رنگ محیط می‌شود و موجب ناخشنودی او شده و

ممکن است موجب رفتارهای نامطلوب و ناهنجار او گردد.

طور کلی سیمای رنگی یک شهر را می‌توان در عناصر زیر

خلاصه نمود:

بدنه و نمای ساختمانهای مسکونی، تجاری، اداری و پوشش

بام نقاشی دیواری

رنگ مبلمان شهری و کف‌سازی‌ها

نورآرایی معابر، فضاهای سبز، آبنماها م نشانه‌های شهری در

شب

۱-۴-۵-۴- آلودگی نور

هر شکل استفاده نابجا، کنترل نشده و ناخواسته، غیرضروری و

یا بیش از حد استاندارد و شدت زیاد نور، آلودگی نور نامیده

می‌شود. علاوه بر این در فضاهای شهری و عمومی فقدان

روشنایی محیطی را نیز آلودگی می‌شماریم. پارامترهای مؤثر

و کارکردی نور با دو رویکرد روشنایی و نورپردازی شامل

امنیت اجتماعی، ایمنی عبور و مرور و نیز زیبایی و منظرسازی

شبهانه می‌باشد. لوئیس بورک هارد می‌گوید: باید از چراغانی

شهرها اجتناب کنیم و از نوری ملایم بهره بگیریم. به عقیده او

نور اندک در کوچه‌ها و خیابان‌های آلمان قدیم بهتر، دلپذیر

و زیباتر از وضع کنونی بود. موتوکواسیهی ژاپنی می‌گوید: ما

در دنیای امروز، همواره توسط اشعه و امواج نوری نافذ،

بمباران می‌شویم. باید دوباره به نوری مناسب، کم‌رنگ و

لطیف دست یابیم. بعضی از شاخص‌های آلودگی نور که

شاخص‌هائی است منتخب از کمیت و کیفیت روشنایی

فضاهای شهری شامل عبارتند از:

- میزان نور در فضای اصلی درمقایسه با فضاهای جانبی

- قابلیت تشخیص چهره فرد (از فاصله ۲۵ متری در محدوده

فضاهای اصلی و ۱۵ متری در فضاهای جانبی)

- توانایی رویت علایم راهنما و تابلوهای مشخص‌کننده مسیر

و مکان‌ها در شب

- کیفیت نورپردازی نشانه‌ها و عناصر شاخص

- کیفیت روشنایی ورودی کوچه‌ها و سطح معابر فرعی

- وجود گوشه‌های تاریک در مسیر عبور پیاده

- میزان تاریکی ناشی از وجود لامپ‌های سوخته و شکسته در

فضا

- کیفیت نور در محوطه درختان و بوته‌ها و پارک‌ها

(صالحی، ۱۳۸۴: ۸)

۱-۵- محدوده مورد مطالعه

محلّه حسینیّه با جمعیتی حدود ۱۲۰۰۰ نفر (۳۷۷۶ خانوار) در

جنوب شهر زنجان واقع شده است. این محلّه از سمت شمال به

محلّه سبزه میدان، از غرب به محلّه رازبین، از شرق به محلّه

سقالر و از جنوب به کمربندی جنوبی شهر منتهی می‌گردد. این

محلّه خاستگاه اولیه شهر محسوب می‌شود. در گذشته محلّه

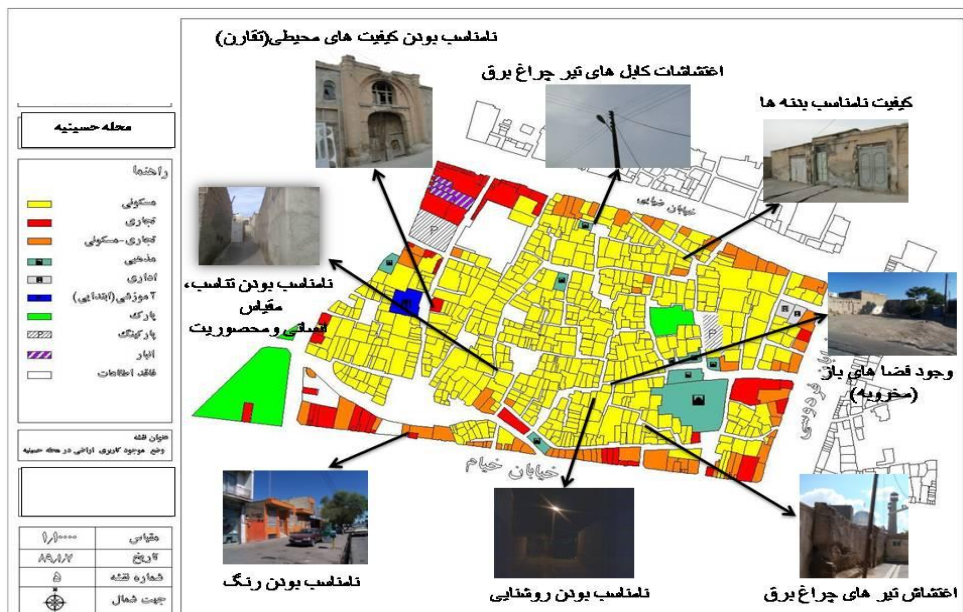
نام خود را از مسجد یا تکیه‌ای که در آن‌ها واقع بوده گرفته

است. نام این محلّه برگرفته از نام مسجد حسینیّه اعظم زنجان

فرهنگ شهرنشینی نیز برخوردار می‌باشد. به دلیل توقع حداقلی آنها از مقوله سرپناه، اغلب به صورت محیط‌های کالبدی نامناسب بوده و بعضی از ساکنین نیز که خود را موقتاً ساکن این محله می‌دانند هیچ قدمی در راستای بهبود ساختار محیطی محله بر نمی‌دارند. محله حسینه به دلیل کیفیت نامطلوب سیمای بصری دچار آشفتگی‌های در بدنه، کیفیت‌ها محیطی و رنگ (نماها، دیوارها و...) شده است که محله را از نظر سیما و منظر محله را تحت شعاع خود قرار داده است.

است که در آن قرار دارد. این محله یکی از محلات بافت فرسوده شهر زنجان محسوب می‌شود. که بدلیل پالایش جمعیتی خود و همچنین به دلیل عدم رسیدگی سازمان‌های مربوطه و کم توقع بودن ساکنان آن برنامه ریزی کارآمدی در جهت رفع مشکلات و معضلات آن برداشته نشده است، مهاجرینی که از شهرهای دیگر و از روستاهای اطراف برای اسکان به زنجان می‌آیند در ابتدای امر به دلیل عدم تمکن مالی در این محله اسکان می‌گزینند، ساختار کالبدی این محله ارگانیک و به دلیل اسکان خانواده‌های کم درآمدی از ضعف

نقشه (۱): محدوده مورد مطالعه به همراه نمونه ای از عوامل کاهش آسایش بصری در محله

منبع: نگارندگان

۳۰۸ (۴۲.۳ درصد) نمای سیمانی (سیمان سفید)، تعداد ۱۶۵ (۲۲.۶ درصد) دارای نمای سیمان سیاه یا کاهگل و تعداد ۱۳۱ (۱۸ درصد) فاقد نما می‌باشد. همانطور که ملاحظه می‌شود در بررسی شاخص‌های کیفیت محیطی از نظر نما و کیفیت ساختمانی بیشترین کیفیت بنای موجود ساختمانی از جنس آجر و آهن بوده و از نظر نما نیز سیمان سفید با ۴۲٪ کل نما بیشترین نمای موجود در محله است که یکی از عوامل مهم و اساسی در کاهش یا افزایش منظر و سیمای محله حسینه است. (رک به جدول شماره ۳ و نقشه شماره ۲)

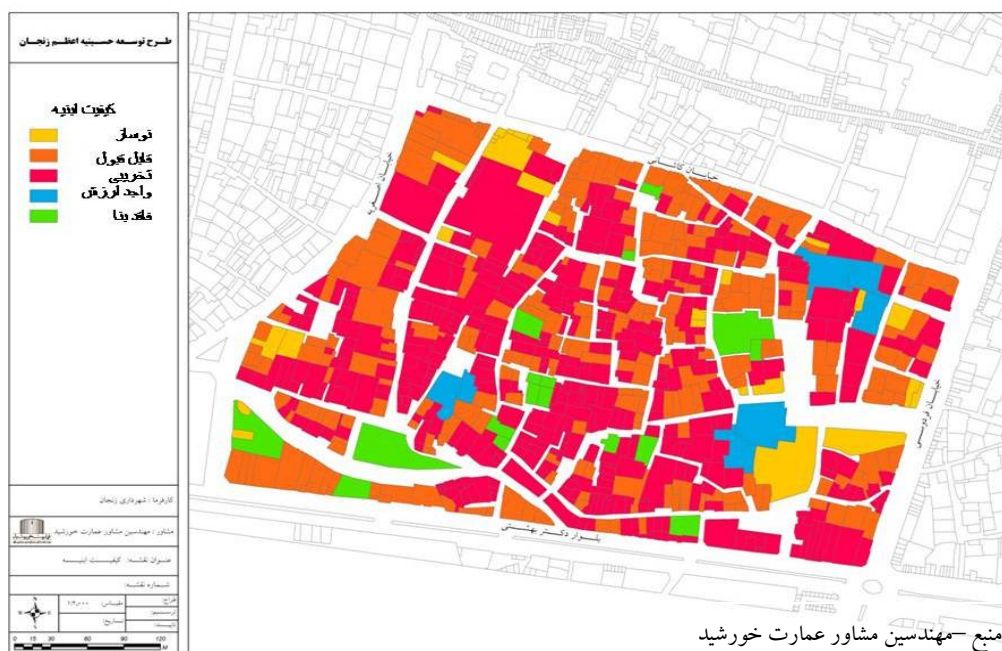
۱-۶- یافته‌ها، نتایج و آزمون فرضیات

بر طبق مطالعات حاصل از برداشتهای میدانی کیفیت ابنیه ساختمانی محدوده مورد نظر به این گونه است که از مجموع ۷۲۹ ساختمان در این محله تعداد ۲۴ (۳.۵ درصد) نوساز، تعداد ۲۶۴ (۳۶.۱ درصد) قابل قبول، تعداد ۴۱۸ (۵۷.۰ درصد) تخریبی، تعداد ۷ (۰.۹ درصد) واجد ارزش و همچنین تعداد ۱۶ (۲.۴ درصد) فاقد بنا می‌باشد این در حالی است که مصالح ساختمانی مورد استفاده در نمای ساختمان به این صورت می‌باشد که تعداد ۳۱ (۴.۲ درصد) دارای نمای شیشه‌ای، تعداد ۹۴ (۱۲.۹ درصد) دارای نمای آجرنما و سنگ تعداد

جدول (۳): وضعیت کیفیت ساختمانی در محله حسینه

وضعیت نمای ساختمان				کیفیت ابنیه ساختمانی						تعداد	
فاقد نما	سیمان سیاه و کاهگل	سیمان سفید	آجرنما و سنگ	شیشه	فاقد بنا	واجد ارزش	تخریبی	قابل قبول	نوساز	ساختمان کل	
۱۳۱	۱۶۵	۳۰۸	۹۴	۳۱	۱۶	۷	۴۱۸	۲۶۴	۲۴	۷۲۹	تعداد
۱۸	۲۲.۶	۴۲.۳	۱۲.۹	۴.۲	۲.۴	۰.۹	۵۷.۰	۳۶.۱	۳.۵	۱۰۰	درصد

منبع: نگارندگان-۱۳۹۰

نقشه (۲): وضعیت کیفیت بنای در محدوده مورد نظر

یک نشانه شهری مطرح است و همچنین عدم توجه به اغتشاشات سیم‌های چراغ برق و مکان‌یابی نامناسب آنها باعث کاهش پتانسیل‌های بصری محله شده که ارتباط مستقیمی با افزایش کیفیت‌های محیطی (منظر) محله حسینه داشته و در جهت سنجش کیفیت‌های محیطی تأثیرگذار بر آسایش بصری، اقدام به شاخص‌سازی و بررسی شاخص‌ها در محدوده مورد مطالعه شده که متغیرهای کیفی محیط، که برای سنجش مولفه‌های آسایش بصری محله حسینه است به شرح جدول زیر می‌باشد.

در راستای پاسخ‌دهی به سوالات مطرح شده و آزمون فرضیات نتایج حاصل از برداشت‌های میدانی و تکمیل پرسش‌نامه نشان می‌دهد که نامناسب بودن کیفیت‌های محیطی موجب کاهش ارزش عناصر شاخص و سایر عوامل مستقر در محدوده مورد نظر شده و همچنین نامناسب بودن وضعیت کوچه‌ها و عدم رعایت مقیاس انسانی و تناسب آنها محصوریت بیشتری را در فضای مورد نظر ایجاد کرده است این در حالی است که مناسب نبودن میزان روشنایی در شب نیز خود موجب کاهش آسایش بصری و امنیت در محدوده مورد نظر شده است. علاوه بر موارد گفته شده عدم توجه به رنگبندی ساختمانها و نورپردازی مسجد حسینه که به عنوان عنصری هویت بخش و به عنوان

جدول (۴): متغیرها و معرف‌های استفاده شده در تحقیق

متغیر	معرف	متغیر	معرف
رنگ نمای ساختمان	تیره، روشن، متوسط	نورپردازی (مسجد)	استفاده از نورپردازی مذهبی (سبز، آبی، فیروزه)
نمای بدنه ساختمان	سیمان سیاه، سنگ و آجرنما، سیمان سفید، کاهگلی و سایر	تاسیسات (تیرها)	ارتفاع تیر چراغ برق - حذف آنها و نصب بر روی دیوار
کیفیت ساختمان	بتنی، فلزی، آجری و آهن، چوبی و ...	میزان روشنایی	میزان نور در شب - میزان نور در روز
کیفیت محیطی	کیفیت خود عنصر، کیفیت بین عناصر، کیفیت یک عنصر با عنصر دیگر	دسترسی (تناسب و..)	مستقیم، غیر مستقیم

منبع: نگارندگان - ۱۳۹۰

موجب شده تا مولفه‌ی دیگر که مناسب است ادراک نشود برای مثال هرچقدر روشنایی مناسب باشد اما بدنه‌ها نمای مناسبی نداشته باشند ادراک منفی از محیط به ناظر خواهد داد. بر این اساس جهت سنجش سطح معناداری بین مولفه‌های آسایش بصری با یکدیگر از آزمون آماری χ^2 استفاده شد. طبق آزمون آماری میزان χ^2 برای متغیرهای مورد نظر با ضریب اطمینان ۹۵ درصد بطور میانگین بین (روشنایی، رنگ، کیفیت محیطی، بدنه، تاسیسات (تیرهای چراغ برق)) ۱۲.۳ و با سطح معناداری ۰.۰۱ بدست آمد، با توجه به اینکه سطح معناداری بدست آمده با ضریب اطمینان ۹۵ درصد کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد بنابر این بین مولفه‌های آسایش بصری رابطه وجود داشته که مقدار سطح معناداری (sig) آنها کمتر از ۰.۰۵ را نشان می‌دهد. بر این اساس با توجه به فرضیه اول یعنی (ارتباط کارکردی مولفه‌های آسایش بصری با یکدیگر دوسویه و متقابل است) می‌توان گفت که با توجه به مقدار و سطوح معناداری بدست آمده در شاخص‌های مورد سنجش ارتباط معناداری بین مولفه‌ها وجود دارد بطوریکه ارتقاء آسایش محیطی به افزایش و ارتقاء مولفه‌ها و ارتباط بین آنها وابسته است از این رو فرض H_0 مورد تایید نبوده و فرض H_1 یعنی وجود رابطه بین مولفه‌های آسایش بصری با یکدیگر مورد تایید قرار گرفته و اثبات می‌شود جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون آماری χ^2 دو را نشان می‌دهد.

با توجه به مطالعات صورت گرفته در مورد متغیرهای مورد بررسی در محله حسینی می‌توان دریافت که از کل پاسخگویان ۵۶.۷ درصد وجود کریدورهای بصری به طبیعت را وجوه جالب و جاذب محله دانسته و ۷۶.۷ درصد از افراد مصاحبه شونده به آلودگی‌های دیداری موجود در محله اشاره کرده‌اند، ۸۰٪ از پاسخگویان میزان روشنایی را نامناسب، بیش از ۸۰ درصد نیز میزان تناسب و مقیاس انسانی را مناسب ندانسته، ۷۰ درصد نیز ارگانیک بودن بافت (کوچه‌های پیچ در پیچ) را در کاهش آسایش بصری دخیل دانسته که موجب کاهش امنیت نیز می‌شوند، ۹۶.۷ درصد نیز به نامناسب بودن مکان تیرهای چراغ برق اشاره کرده‌اند که موجب عدم تردد وسایل نقلیه به آن مکان‌ها می‌شود و همچنین ۸۰ درصد به ناهماهنگی احجام ساختمانی و ریزدانه‌های بیش از حد و فقدان نقاشی‌های دیواری در محدوده اشاره کرده‌اند که همه این عوامل و مشکلات منظر نامناسب محله را بیان می‌کنند. نتایج ارزیابی داده‌های گردآوری شده با استفاده از تجزیه و تحلیل آماری و آزمون آماری χ^2 دو نشان می‌دهد که بین ارتباط کارکردی مولفه‌های آسایش بصری با یکدیگر جهت ارتقاء کیفیت محیطی رابطه‌ی معناداری وجود دارد بطوریکه هرچقدر در فضاهای موجود یکی از مولفه‌های آسایش بصری مطلوب و مناسب شود برای ایجاد فضای شهری و محیطی مناسب به ارتقاء مولفه‌ی دیگر نیز بستگی دارد این در حالی است که نامناسب بودن یکی از این مولفه‌ها

جدول (۵): ارزیابی رابطه بین مولفه‌های آسایش بصری با آزمون آماری χ^2 دو

متغیرها	Chi-square	df	سطح معناداری (Sig)
روشنایی - رنگ	۶.۵۳	۱	۰.۰۱
کیفیت‌های محیطی - روشنایی	۱۰.۸	۱	۰.۰۰۱
بدنه‌ها - روشنایی	۶.۲	۲	۰.۰۴
رنگ - بدنه‌ها	۱۳.۳	۱	۰.۰۲
کیفیت‌های محیطی - رنگ	۱۰.۸	۱	۰.۰۰۱
تیرهای چراغ برق - روشنایی	۲۶.۱	۱	۰.۰۴
میانگین	۱۲.۳	—	۰.۰۱

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان-۱۳۹۰

وجود رابطه معنادار در فرضیه دوم مورد تایید قرار می‌گیرد بطوریکه هرچقدر مولفه‌های آسایش بصری مطلوب‌تر شوند موجب ارتقاء منظر محله حسینه خواهند شد با این توصیفات در آزمون فرضیه دوم یعنی (مولفه‌های آسایش بصری تاثیرات متفاوتی را روی منظر شهری (محله حسینه) پدیدار می‌سازد) می‌توان گفت که با توجه به سطح معناداری بدست آمده در شاخص‌های مورد سنجش فرضیه H_0 یعنی عدم تاثیر مولفه‌های آسایش بر روی منظر رد و فرضیه H_1 یعنی وجود ارتباط و تاثیرگذاری و تاثیر پذیری آنها مورد تایید قرار گرفت و اثبات می‌شود. (رک به جدول شماره ۶)

۷-۱-پیشنهادهای و راهکارهای مداخله در راستای ارتقاء سطح کیفیت منظر با توجه به مولفه‌های آسایش بصری در محله حسینه می‌توان پیشنهادت زیر را به صورت پیشنهادت حداقلی، میانی و حداکثری ارائه داد:

پیشنهاد حداقل: پیشنهاد حداقل شامل موارد زیر است:

- ارتقاء وضعیت فضای سبز با کاشت درخت و پیچک در سطح محله و منظر سازی پارک با ایجاد آبنا و گلکاری تبدیل سطوح شیبدار به فضای سبز پلکانی و ایجاد عناصر نشیمن در کنار آن.

استفاده از نقاشی دیواری در پارک و مکان‌های مناسب به منظور زیبا سازی بدنه‌ها

- کاشی کاری گنبد مسجد حسینه و نورپردازی مساجد و عناصر شاخص و تاریخی و حذف عناصری که در اطراف مسجد موجب اغتشاش بصری شده و نصب چراغ برق در

در جدول ۵ مشاهده می‌کنید که بین مولفه‌ها رابطه معناداری وجود دارد این در حالی است که اگر میزان روشنایی مناسب بوده اما رنگ موجود در بدنه‌ها مناسب نباشد موجب نامطلوب بودن محیط خواهد شد و برعکس یا در صورتی که کیفیت‌های محیطی (تقارن، تمرکز، هماهنگی، سلسله مراتب و...) در یک عنصر نباشد اما روشنایی اطراف و خود عنصر مناسب باشد عنصر مورد نظر مناسب دیده نخواهد شد و برعکس این در حالی است که این توضیحات گفته شده برای سایر عوامل بدنه، تیر چراغ برق و... نیز و در صورتی که یکی از عوامل مناسب نباشد مناسب بودن متغیر دیگر به تنهایی نمی‌تواند موجب مطلوب شدن محیط و فضای شهری شود.

در پاسخ به سوال و فرض دوم یعنی تاثیر مولفه‌های آسایش بصری بر روی منظر محله حسینه این نتیجه بدست آمد که هر چقدر مولفه‌هایی از قبیل (روشنایی، نورپردازی، کیفیت محیطی، بدنه، رنگ، تاسیسات (تیرهای چراغ برق) و...) در محله حسینه مناسب و مطلوب باشد موجب ارتقاء منظر محله شده و اغتشاشات بصری را کاهش می‌دهد در این راستا بر اساس آزمون آماری خی دو و با توجه به سوالات پرسیده شده و برداشت‌های میدانی صورت گرفته در رابطه با کیفیت منظر، سطح معناداری بدست آمده برای روشنایی (۰.۰۱)- برای رنگ (۰.۰۰)-، بدنه (۰.۰۴)- کیفیت‌های محیطی (۰.۰۱) تناسب و محصوریت (۰.۰۰۱)- اغتشاشات سیم‌های برق (۰.۰۰۱)- نورپردازی مسجد (۰.۰۲)- ریزدانگی (احجام ساختمانی) (۰.۰۰۱)- تیرهای چراغ برق (۰.۰۰) بدست آمد که با توجه به پایین بودن سطح معناداری از ۰.۰۵ (با ضریب اطمینان ۹۵٪)

بدنه‌ها، بهبود وضعیت معابر با پلکانی کردن و ایجاد flower box و همچنین بهسازی کف معابر با آسفالت کردن مکان‌های نامطلوب محله. (رک تصویر ۱)

جدول (۶): ارزیابی تاثیر مولفه های آسایش بصری بر روی منظر با آزمون آماری خی دو

متغیرها	Chi-square	df	سطح معناداری (Sig)
روشنایی - منظر	۶.۵	۱	۰.۰۱
رنگ - منظر	۱۳.۳	۱	۰.۰۰
بدنه - منظر	۶.۲	۲	۰.۰۴
کیفیت‌های محیطی - منظر	۱۰.۸	۱	۰.۰۱
تناسب و محصوریت - منظر	۱۰.۸	۱	۰.۰۰۱
اغتشاش سیم های برق - منظر	۱۰.۷	۱	۰.۰۰۱
نورپردازی مسجد - منظر	۴.۸	۱	۰.۰۲
ریزدانگی (احجام ساختمانی) - منظر	۱۰.۷	۱	۰.۰۰۱
تیر های چراغ برق - منظر	۲۶.۱	۱	۰.۰۰

منبع: نگارندگان-۱۳۹۰

تصویر (۱): الگوی پیشنهاد مداخله حداقل

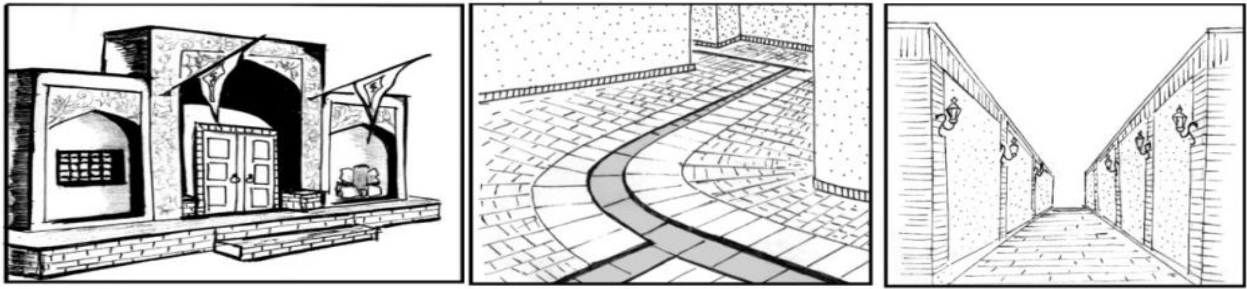

منبع: نگارندگان-۱۳۹۰

تمیز در آنجا. کاشی کاری گنبد مسجد و نمای آن و ایجاد مکانی برای روشن کردن شمع و المان آب برای سقاخانه و حذف عناصری که در کوچه‌ها مانع دید گنبد شده است و یکسان سازی نمای اطراف مسجد حسینیه و ارتقاء وضعیت فضای سبز با افزایش مبلمان و درختکاری در پارکها.

پیشنهاد میانی: انتقال سیم از داخل محافظ همرنگ با بدنه و همچنین در برخی مکانها انتقال سیم از زیرزمین و نصب چراغ‌ها به بدنه‌ها بمنظور ساماندهی اغتشاشات بصری ناشی از تیر چراغ برق، بهبود وضعیت شبکه فاضلاب برای دفع آبهای سطحی و خانگی برای افزایش بهداشت و زیبایی معابر و سنگفرش دسترسی‌ها، پلکانی کردن معابر شیبدار و پمپاژ آب

تصویر (۲): الگوی پیشنهاد مداخله سطح میانی

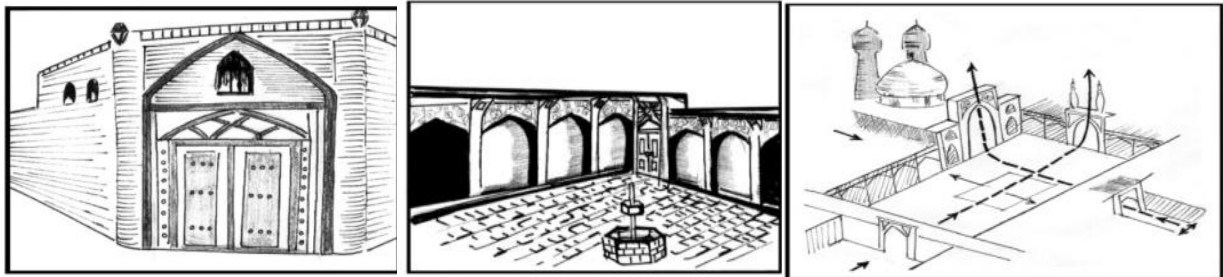

منبع: نگارندگان-۱۳۹۰

دوچرخه در آنجا و نصب سیم و چراغ به بدنه‌ها در طرف مسجد بمنظور کاهش اغتشاشات بصری ناشی از سیم‌ها و تیر چراغ برق و افزودن درخت و مبلمان در پارک جهت ارتقاء وضعیت فضای سبز در محله و رعایت ارتفاع ساختمانها بویژه در طرف عناصر شاخص بمنظور جلوگیری از اشرافیت و خط آسمان.

پیشنهاد حداکثری بهسازی بدنه‌ها و یکنواخت کردن آنها از نظر مصالح و نما و استفاده از در چوبی برای حفظ هویت تاریخی محله و توجه ویژه به عناصر شاخص و تاریخی (مسجد حسینی، سقاخانه، کاروانسرا...) و ایجاد آبنا و المان مذهبی در حیاط مسجد که با بدنه‌هایی که با طاق نماها مزین گردیده محصور شده است. بهبود وضعیت معابر با پلکانی کردن معابر شیبدار و ایجاد مسیر حمل و نقل موتوری و

تصویر (۳): الگوی پیشنهاد مداخله حداکثری

منبع: نگارندگان-۱۳۹۰

۱-۸- نتیجه گیری

برای رسیدن به آسایش بصری در شهرها مؤلفه‌های زیادی دخیل هستند. از جمله مواردی که می‌توان به آنها اشاره کرد عبارتند از رفع آلودگی‌های (نمادی، دیداری، نور و رنگ)، توجه به کیفیت‌های بصری منظر از قبیل منظر طبیعی و منظر مصنوع و توجه به میزان نور و روشنایی بافتهای شهری بویژه در هنگام شب، نمای بصری و رنگ استفاده شده در سیمای بصری بناها و ساختمانهای شهری، کیفیت دسترسی به فضاهای شهری و شبکه عبور و مرور، توجه به تاسیسات شهری، کیفیت‌های محیطی، میزان نمای بدنه در بافت‌ها و... از جمله عواملی هستند که نقش بسزایی در ارتقاء آسایش بصری خواهند داشت این در حالی است که محله حسینه بعنوان یکی از بافتهای فرسوده قدیمی شهر زنجان از نظر کیفیت محیطی و عناصر مورد سنجش در آن در وضعیت مناسبی قرار نداشته و همین عامل منجر به کاهش آسایش بصری و کیفیت‌های محیطی در آن شده است. بطوریکه طبق بررسی بعمل آمده از لحاظ کیفیت نور و روشنایی دارای وضعیت نامناسب، نمای ساختمانها عمدتاً سیاه رنگ و مصالح تیره، کیفیت ساختمانی فرسوده و نامناسب، وجود فضاهای متروک و شبکه دسترسی ارگانیک می‌باشد که همین عوامل از منظر و کیفیت محیطی محله کاسته است از اینرو با توجه به مطالعات صورت گرفته و نقش مهم مسجد حسینه اعظم زنجان در ساختار فرهنگی اجتماعی شهر زنجان و کشور لزوم مداخله جهت بهسازی بافت محله در ابعاد مختلف و ساماندهی سیمای بصری آن ضرورتی است برای ارتقاء سطح هویت بومی و مذهبی و آسایش بصری محله و تقویت نقش و عملکرد آن. و همچنین احترام به فرهنگ و معماری بومی، که باید برای آنها ضوابط روشنی تدوین گردد. البته علاوه بر این موارد، دستیابی

به آسایش بصری، مستلزم برنامه منسجم و همت مسئولین امر و همکاری مردم می‌باشد. با چنین اقداماتی می‌توان از آلودگی‌ها و نابسامانی‌های بصری کاست و محیط و شهری و آسایش بصری را که در آرامش روان شهروندان نیز مؤثر است را فراهم آورد.

منابع

- ۱- آتشین بار محمد (۱۳۸۸) تداوم هویت در منظر شهری، فصلنامه باغ نظر، شماره ۱۲
- ۲- بحرینی سید حسن (۱۳۷۶) فرآیند طراحی شهری، نشر تهران
- ۳- بل، سایمون (۱۳۸۵) عناصر طراحی بصری معماری منظر، ترجمه محمد احمدی نژاد، اصفهان نشر خاک
- ۴- بهادری، منصور (۱۳۸۰) روانشناسی کارکردی رنگها، نشر مدرسه نو
- ۵- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵) راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران، شرکت طرح و نشر پیام سیم
- ۶- پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۸۵) مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، تهران، انتشارات شهیدی.
- ۷- توسلی، محمود (۱۳۷۱) و بنیادی، ناصر، طراحی فضای شهری، جلد دوم، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- ۸- دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه دهخدا
- ۹- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) آسایش بصری، نشر تهران
- ۱۰- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۴) نقش آسایش محیطی فضاهای شهری در پیشگیری از ناهنجاریهای رفتاری
- ۱۱- علوی طبری، (۱۳۸۷) هدا، نورپردازی در معماری منظر، نشر تهران شهیدی
- ۱۲- عمید، حسن، (۱۳۶۳) فرهنگ فارسی عمید، تهران، مؤسسه انتشارات امیر کبیر
- ۱۳- کالن، گردن (۱۳۷۸) گزیده منظر شهری، ترجمه طیبیان، تهران، نشر تهران

۱۴- گلکار، کورش (۱۳۷۸) کندوکاو در تعریف طراحی شهری، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

۱۵- گلکار، کورش (۱۳۸۰) مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری، نشریه علمی-پژوهشی صفا، شماره ۳۲.

۱۶- لینچ، کوین (۱۳۷۲) سیمای شهر، ترجمه دکتر منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه تهران.

۱۷- ماهنامه پژوهشی، آموزشی، اطلاع رسانی شهرداریها شماره ۲ تیر ۷۸

۱۸- مدنی پور، علی (۱۳۷۹) تحلیل طراحی شهری، ترجمه مرتضایی، نشر تهران

۱۹- متولی، مسعود (۱۳۸۹) بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی (نمونه موردی مسیر گردشگری دارآباد تهران)، فصلنامه آرمانشهر، شماره ۵

۲۰- مهندسین مشاور عمارت خورشید (۱۳۸۶) طرح توسعه حسینیه اعظم زنجان

۲۱- نقی زاده، محمد (۱۳۸۱) تحلیل طراحی شهری، نشر تهران

22- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1994), Oxford University Press

23- www.web.gc.cuny.edu/psychology/environmental.html

24- www.surrey.ac.uk/psychology/staffld.uzzell.html

25- www.web.gc.cuny.edu/psychology/environmental.html

26- www.surrey.ac.uk/psychology/staffld.uzzell.html

27- [Www.manzar.com](http://www.manzar.com)